

Rozvojová pomoc

Tato prezentace je určena výhradně pro studenty kurzu *Úvod do rozvojových studií MVZ178* na FSS MU. Jakékoliv nakládání s prezentací pro jiné než studijní účely v tomto kurzu je zakázáno.

Základní pojmy a koncepty

- Rozvojová pomoc představuje prostředky k zlepšení podmínek rozvoje a zajištění trvalého růstu
- Tradiční doména státu
- Postupné přibývání dalších aktérů – mezinárodní organizace (EU, WTO, IMF, WB, OECD), nevládních organizací (NGOs), soukromých aktivit
- Jádrem je tzv. ODA – Official Development Assistance: zdroje poskytnuté za účelem podpory hospodářského rozvoje a růstu bohatství v rozvojových zemích
- Různé formy pomoci:
 - ODA a OA (Official Assistance)
 - Rozvojová (zahraniční) a humanitární
 - Civilní a vojenská
- Podle obsahu: finance/granty, technická pomoc, odpouštění dluhů, komodity a jiné zboží
- Bilaterální – multilaterální

Historie rozvojové pomoci

- Nástup po 2. světové válce – nahrazení domácích úspor, nastartování ekonomického růstu, poskytnutí zahraničních měn pro import, zajištění velkých projektů
- 70. léta – rozsáhlá kritika pomoci jako nástroje dominance – vznesena otázka, zda může efektivně omezit chudobu a zajistit rozvoj
- 80. léta – kritika z neoliberálních pozic – deformace trhu a tržních principů, vzestup půjček a grantů na programu strukturálního přizpůsobení (nástup kondicionality)
- 90. léta – výrazná vazba na šíření demokracie, právní stát, lidská práva – podmínka politické kondicionality (USA, Německo)
- Zpochybnění výsledků rozvojové pomoci – zároveň se objevují nové hrozby (bezpečnost, klima) a dochází k revitalizaci některých témat (chudoba)

Zdroje rozvojové pomoci

- Především státy a multilaterální instituce
- Různé závazky států k poskytování pomoci
- 1970 v OSN – 0,7% GNI rozvinutých zemí
- 1992 Zemský summit v Riu – 1992 závazek zopakován (členové DAC, nesouhlas USA)
- 2005 závazek EU – 0,56% do 2010
- Naprostá většina jde ze zemí OECD (a hlavně DAC), přibližně třetina z multilaterálních agentur

Cíle rozvojové pomoci

- Mix pragmatických a altruistických zájmů

- Některé země mají specifické motivy:
- Hospodářské zájmy – Německo, Japonsko
- Civilizační mise – Francie
- Spolupráce s bývalými koloniemi – UK
- Solidarita a „lidský internacionalismus“ (skupina like-minded zemí) – Švédsko, Nizozemí, Dánsko

Kritika rozvojové pomoci

- Finanční zdroje jsou dostupné rozvojovým zemím v dostatečné míře
- Politizace pomoci, zneužití pro omezené skupiny obyvatel
- Omezený přísun pomoci k těm, kteří ji skutečně potřebují
- Ekonomicky neefektivní – deformují trh, vládní projekty nejsou motivovány ziskem a náklady, zkreslují tržní situaci
- Vedou ke sjednocení rozvojových zemí za jediným zájmem – zvýšení pomoci
- Zvyšování napětí mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi
- Rozvinuté země si vytvářejí zbytečné problémy doma (např. deformace domácího trhu při podpoře některých zemí angažujících se v rozvoji)
- Problémy s dluhy z půjček
- Nízká efektivita – pomoc by se měla soustředit do oblastí, kde může být efektivnější – projekty zaměřené na chudobu a základní potřeby

Politizace rozvojové pomoci

- Především v průběhu studené války - nástroj uplatňování vlivu
- Konflikt v Kongu/Zairu
- Konflikt v Angole
- Egypt – stavba Asuánské přehrady

Rozvojová politika EU

- Silná pozice EU – historické vazby, obchodní zájmy – vazby mezi jednotlivými politikami
- Největší poskytovatel rozvojové pomoci
- Tradiční politika ES – dohody z Yaoundé, Lomé, Cotonou – soustředění se na ACP
- V 90. letech vzestup zájmu i o jiné regiony
- Zakotvení politické kondicionality
- Nepřehledná struktura řízení i financování
- Zaměření na boj proti chudobě, na lidskou bezpečnost, projekty pro nejchudší země (Everything but Arms)
- Evropský rozvojový konsensus - 2005

Rozvojová politika USA

- 1949 Truman – pragmatická politika (zajištění bezpečnosti, rozvoj obchodu, Marshallův plán)
- 1961 Foreign Assistance Act – vytvoření USAID
- Vyšší soustředění na Latinskou Ameriku
- Od 70. let soustředění na zajišťování základních lidských potřeb
- Reagan – vazba na demokracii a tržní ekonomiku
- Clinton – podpora rozvoje demokracie (ekonomický rozvoj ji zajistí nejlépe)
- Proměna po 11. září – vazba na bezpečnostní témata a boj proti terorismu

- Přijetí Millenium Challenge Act (2003) – další pomoc pro země, které splní vybrané ukazatele (spravedlivá vláda, podpora tržní ekonomiky, investice do lidského kapitálu) – kritika za podporu výhod pro americký soukromý sektor

OSN a rozvoj

- OSN je předurčena být nejvýznamnější multilaterální aktér rozvojové politiky – má za úkol podporovat zvyšování životních standardů, hospodářský a sociální rozvoj (čl. 1, 55 Charty)

- Jediná univerzální organizace s globálním členstvím a globálními tématy – členové jsou si přítom de iure rovni

- Vlivné faktory:

- a)Politická povaha organizace

- b)Politická povaha rozvoje

- c)Nejednotnost OSN jako aktéra – různé programy a témata

- d)Proměna témat a pokles pomoci po skončení studené války

- e)Kritika operačních nedostatků – schopnost dosáhnout na místo

- Některé úspěchy OSN jsou zřejmé – základní potřeby, peacekeeping, Všeobecná deklarace lidských práv aj.

Struktura rozvojové politiky OSN

- Tradičně vlivná role Generálního tajemníka a **Valného shromáždění**

- Přes Valné shromáždění dochází k iniciaci nových témat (Rio, summit Milénia) – pravomoc ve všech tématech, rozvoj vždy součástí zasedání

- Ekonomická a sociální rada (ECOSOC)** – koordinuje ekonomickou a sociální práci OSN – má klíčovou roli pro mezinárodní spolupráci

- Do její činnosti se zapojují NGOs (konzultační status), poradní výbor **Výbor pro rozvojovou politiku** (experti nominováni SG, jmenováni ECOSOC)

- Dohled nad závazky dárců k podpoře rozvoje

Programy

a agentury OSN

- Velké množství různých programů a agentur zapojených do rozvojové politiky a pomoci

- United Nations Development Group** (cílem efektivnější plnění rozvojových cílů OSN)

UNDP

- United Nations Development Programme

- Vytvořen v roce 1966 na základě rozhodnutí Valného shromáždění – zvláštní program zaměřený na rozvoj

- Největší poskytovatel grantů v rámci OSN

- Soustředí se na 5 hlavních témat (všemi se prolínají lidská práva a posílení pozic žen):

- a)Demokratická vláda

- b)Boj proti chudobě

- c)Prevence krizí a rekonstrukce

- d)Životní prostředí a energetika

- e)Boj proti HIV/AIDS

- Podporuje MDGs, vydává HDR

- Administrátor UNDP předsedá UNDG – Helen Clark

Výkonná rada UNDP

- Dohlíží a podporuje jeho aktivit
- Složená podle regionů a vyspělosti

Další programy, agentury a organizace spadající/spolupracující s OSN

- UNICEF – UN Children' s Fund
- WFP – World Food Programme
- UNEP – UN Enviromental Programme
- UNFPA – UN Population Fund
- UNCDF : UN Capital Development Fund
- UNIFEM – UN Fund For Women
- UN Volunteers
- UN Habitat (Human Settlement)
- UNCTAD – UN Conference on Trade and Development
- WHO
- FAO

Rozvojové cíle Milénia (MDGs)

- 2000 Millenium Declaration – tvoří rámec pro rozvojové aktivity OSN, pod dohledem UNDP
- Omezení extrémní chudoby
- Všeobecné základní vzdělání
- Podpora genderové rovnosti a posílení pozic žen
- Snížení dětské úmrtnosti
- Zlepšení zdraví matek
- Boj proti HIV/AIDS, malárii a dalším nemocem
- Zajištění udržitelného životního prostředí
- Rozvoj globálního partnerství pro rozvoj
- Potřeba obrovských finančních prostředků – přes 100 mld dolarů
- Britský návrh International Finance Facility (IFF) – zajištění rychlejšího přísunu financí

Světová obchodní organizace

- Velká provázanost rozvoje a obchodu
- 70. léta Tokijské kolo GATT – obchod v rozvojových zemích
- 2/3 členů WTO jsou rozvojové země – tzv. Rozvojová agenda z Dohy (11/2001)
- Snaha brát v úvahu zájmy rozvojových a chudých zemí v mezinárodním obchodním systému
- Debata jak nejlépe zapojit rozvojové země do mezinárodního obchodu – akceptování faktu, že mohou být liberalizací vzhledem k horším vstupním podmínkám poškozeny
- 2005 Hongkong – Aid for Trade projekt – monitoring zemí, kde je možnost zisků z liberalizace omezená

OECD

- Nástupce Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci
- Klub bohatých vyspělých zemí
- V oblasti pomoci postupná změna orientace na rozvojové země
- DAC (Development Assistance Committee) – klíčové fórum pro bohaté státní dárce a jejich spolupráci, má dvě hlavní oblasti zájmu:
 - a) Jak mezinárodní spolupráce přispívá ke zvýšení kapacit rozvojových zemí k zapojení do globálního systému
 - b) Jaká je kapacita lidí překonat chudobu a začlenit se do běžné společnosti

Světová banka a Mezinárodní měnový fond

- Skupina Světové banky – IBRD, IDA, IFC, MIGA, ICSID

- IFC financuje soukromý sektor
- IDA podporuje nejchudší rozvojové země
- IBRD vytvořena pro poválečnou rekonstrukci – později koncentrace na rozvojové země (typicky velké infrastrukturní projekty)
- Příjmy z vydávání dluhopisů
- **Mezinárodní měnový fond** – založen po WWII, původním cílem zajistit měnovou stabilitu a vyrovnanou platební bilanci
- Transformace směrem k podpoře dlouhodobé reformy a řešení kořenů nevyrovnané bilance – půjčky podmíněné programy strukturálního přizpůsobení

Nevládní organizace

- Široké spektrum organizací – teritoriálně i obsahově diverzifikované
- Rysy: autonomní, většinou bez členství, organizované/stálé, neziskové
- Od 50. let roste význam NGOs v rozvojové politice a spolupráce se státy a mezivládními organizacemi – představa možnosti alternativního rozvoje
- Výhody: flexibilní, otevřené inovacím, lokální dosah, levnější
- Hlavní role: poskytování služeb, obhajoba politik
- Typy činností: okamžité problémy x dlouhodobý rozvoj, vzdělávání a vytváření expertních týmů, podpora kapacit NGOs v rozvojových zemích, fund-raising
- Od 80. let růst vazby mezi NGOs a občanskou společností – nicméně jejich reálná role není empiricky důkladně prozkoumána (nedemokratické členství)
- Vytváření sítí a aliancí – vazba na politické aktéry, vytváření partnerství s NGOs z rozvojových zemí
- Budoucnost – problematické cíle (základní služby vs. sociální mobilizace), otázka vlivu dárců, problémy: přílišná očekávání, příliš velký rozsah aktivit, příliš vágní cíle (obtížně potvrditelný úspěch)

Česká republika a rozvojová pomoc

- Historická zkušenost s rozvojovou pomocí
- 1996 obnoven vládní program rozvojové pomoci
- Původně poměrně nízká efektivnost, transparentnost a systémovost
- Členský stát OECD
- Nosné pilíře: Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky a Zásady zahraniční rozvojové spolupráce České republiky po vstupu do EU (2004)
- Přihlášení se k MDGs, vymezení prioritních zemí:

- Pozdější vymezení prioritních zemí po vstupu do EU: Angola - Bosna a Hercegovina, Jemen, Moldávie, Mongolsko, Srbsko a Černá Hora, Vietnam a Zambii (po zúžení omezení v subsaharské Africe, Latinské Americe, Blízkém východě a zemích bývalého SSSR) – nyní programové plus projektové země (Etiopie, Kambodža, Kosovo, Palestinská autonomní území)
 - vymezení sektorů: tam, kde je ČR tradičně silná - zdravotnictví, vzdělávání, energetika
 - Koordinační role Ministerstva zahraničních věcí – devět sektorových ministerstev
 - poradní a expertní role Rozvojového střediska při Ústavu mezinárodních vztahů
 - Zpráva OECD navrhuje institucionální reformu českého systému rozvojové pomoci
- Zapojení se do rozvojové pomoci EU